

De familie Duinen

De familie Duinen
Kroniek van Katwijk

Adri van Beelen

Primavera Pers, Leiden

© Adri van Beelen, 2017

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978-90-5997-252-0

Ontwerp omslag: Daydream Productions, Leiden

Druk en afwerking: Wilco Printing & Binding

www.primaverapers.nl

Afbeeldingen omslag

Voorzijde: Zuid Boulevard, Katwijk. Foto Kruyt.

Achterzijde: Foto Gineke van Beelen.

INHOUD

- 1 Wiegje van planken 9
- 2 'Neem me mee als afhouwer' 16
 - 3 Rijst met rotmok 23
- 4 De winkel van Boomakkers 27
- 5 Een opleiding tot stuurman 34
- 6 Zonnig, geen spatje regen 39
- 7 Licht pak met een gestreepte das 43
 - 8 Gloed door de ramen 51
 - 9 Rheinmetall Borsig 57
 - 10 Onderkoeld 69
- 11 Een gang vol schoenen 75
- 12 De laatste van een generatie 77
 - 13 Koffie bij Ruteck's 80
- 14 Pantoffels op brandende kolen 83
- 15 Geboorte van twee kisten 85
 - 16 Piramide van Cheops 89
 - 17 'Hij stak ineens over...' 94
 - 18 Krups-handmixer 100
 - 19 Stuurvrouw 105
- 20 Van kroontjespen naar ballpoint 109
 - 21 Puch en Zündapp 111
 - 22 De revolutie 118
- 23 Van Turku naar Mäntyluoto 120
 - 24 Zandbergen 133
 - 25 Met de wapenstok 139
 - 26 Emigratie 143
- 27 Opgebaard in de voorkamer 147
 - 28 De Krim revisited 149
 - 29 Intensive care 152
 - 30 Millenniumbug 155

Deze kroniek gaat over de Katwijkse familie Duinen en begint in de jaren twintig van de vorige eeuw. Het verhaal neemt de lezer mee door de afgelopen eeuw tot in de huidige tijd. Alles komt voorbij: de crisisjaren, de oorlog, de wederopbouw, de roerige jaren zestig en zeventig, en de zakelijke jaren tachtig en negentig. Duinen is ook een kroniek van het dorp Katwijk, eerder in feuilletonvorm verschenen in de *Katwijksche Post*

1 Wiegje van planken

Op een dag valt zijn moeder. De achtjarige Willem Duinen zit, als het gebeurt, op het dunne vloerkleed in het huisje aan de Sluisweg in Katwijk aan Zee en speelt met een houten paardje. Zijn vriendje Gerrit Zuijderduijn ('die geen vis lust'), een schriel ventje met een gelig gezicht, ligt voorover met de handen onder zijn kin naar de bewegingen met het paardje te kijken. In de hoek van de kamer vouwt Geertje, de nicht van Willem, wasgoed op. In de andere hoek staat de bedstee met daarin zijn moeder, die zes dagen geleden bevallen is van een meisje. Het kind ligt in een wiegje dat gemaakt is van een paar houten planken.

Enkele minuten eerder heeft de kraamvrouw gezegd dat ze uit bed wil komen, omdat ze het naar haar zeggen benauwd heeft. Je kan haar zware ademhaling horen. Maar Geertje heeft het verboden: 'U hebt koorts, meuje. U moet in bed blijven.'

Even later komt de gestalte in bed toch overeind. Ze tilt zichzelf omhoog uit de dekens en kijkt met hete, vochtige ogen de kamer in, naar de vloer, waar haar zoon met zijn vriendje zit te spelen. Een golf van misselijkheid stroomt door haar lichaam en ze laat zich weer even terugzakken in de kussens. Maar dan komt ze toch weer overeind en slaat ze haar benen over de houten rand van de bedstee. Ze móét.

Ze werpt een blik in de wieg op het slapende kind. Daarna beweegt ze zich verder over de rand. Als haar voeten het vloerkleed raken, voelt ze zich met de seconde slapper worden, alsof al het bloed uit haar hoofd wegtrekt. En nadat ze maar even los van alles naast de bedstee heeft gestaan, zakt ze tussen bed en tafel langzaam naar de vloer. Ze pakt de rand van het tafelkleed alsof ze in het water liggend zichzelf nog in een laatste wanhoopspoging omhoog wil trekken, voordat ze verdrinkt. Het kleed schuift langzaam maar resoluut van de tafel en neemt een potje en een asbakje mee naar de vloer. Het potje valt in scherven. Geertje laat het wasgoed uit haar handen vallen en rent naar haar tante toe.

‘Meuje, meuje!’ roept ze. Even weet ze niet wat ze moet doen en staat ze daar maar. Haar tante ligt in een ongewone houding roerloos op de grond en ademt alleen nog maar oppervlakkig. Het baren van zoveel kinderen heeft het nog jonge lichaam uitgeput, de groeven in haar gelaat passen niet in het gezicht van een jonge vrouw.

‘Willem, ga de buurvrouw halen!’ roept Geertje met overslaande stem. De jongen schiet overeind en rent naar de deur, het huis uit, langs de put en het halfhoge muurtje de slop in en slaat daarna het straatje in de richting van de Hoogstraat in. Hijgend tuurt hij door het raam van de burens. In de schemerige ruimte is niemand te zien. Dan rent hij verder, achterom, via de slop naar de plaatsjes, waar de houten toilethuisjes zijn.

De buurvrouw komt juist uit het hare en brengt haar kleding in orde. Nu wordt Willem zich pas gewaar dat zijn hart in zijn keel klopt, hij hapt naar adem. De buurvrouw schikt haar rokken en wil een emmer water pakken om in de wc te gooien.

‘Buurvrouw!’ gilt hij.

‘Willem?’ Ze kijkt hem gealarmeerd aan.

‘U mot komme,’ zegt de jongen, ‘mijn moeder is gevallen!’

Enkele dagen later. De dragers tillen de lijkstaf van de kar bij het kerkhof aan de Zuidstraat, waarvan het toegangshek geflankeerd wordt door stenen skeletten, als herauten van de dood. Willem vraagt zich af wie dat ooit bedacht heeft. Een kerkhof is van zichzelf al eng, enger hoeft het niet te maken. Maar kennelijk vinden de autoriteiten dat het de Katwijkers dubbel ingeperd moet worden dat op deze plek een dodenakker is. Hij ziet de kist, waarin zijn moeder ligt, tegen het zonlicht afsteken, hij ziet de in het zwart geklede tantes en ooms en de kinderen van het gezin. Zijn broers en zusters allemaal met donkere kleren. Arend met heuse schoenen eronder in plaats van klompen. De dominee, de ouderling, alles en iedereen is in het zwart. Zijn blik wordt getrokken naar de forse neus van een van de dragers. Willem vraagt zich af hoe het is om zo’n neus te hebben. Vreemd dat

zulke vragen hem op dit droevige moment te binnen schieten. Vragen houden nooit op, zij gaan door, ook op dagen als deze.

Hij denkt weer terug aan die middag in huis. De buurvrouw aarzelde geen moment en rende achter hem aan. Zijn moeder lag nog steeds op de grond en ademde bijna onhoorbaar. 'Ach, lieve Heer,' riep de buurvrouw. Toen de dokter arriveerde, was al het leven uit zijn moeder geweken en lag ze als een slappe pop op de vloer, de ogen slechts half gesloten, haar armen en benen bedekt met paarse vlekken. Haar organen hadden het begeven, zei de dokter.

De stoet loopt de begraafplaats op. Aan de zuidzijde zijn de duinen, aan de oostzijde is de Roest van Limburgstraat. In het droge duinzand is een diep gat gegraven, dat er zo vakkundig uitgehouwen uitziet, dat het lijkt of de delvers jarenlang op het strand hebben geoefend.

Willem denkt terug aan het moment waarop de dokter de dood constateerde. Juist op dat moment begon de baby te krijsen. Nog dezelfde middag ging Geertje op zoek naar een min om te voorkomen dat het kind aan ondervoeding zou sterven.

'Ik heb er al twee,' zei de min met een vermoeid gezicht.

'Toe,' zei Geertje, 'de moeder is vanmiddag gestorven aan kraamvrouwenkoorts.' Een uur later dronk de baby gulzig aan de borst van de min.

'Gelijk het gras is ons kortstondig leven,' zegt de dominee. Ze zingen een psalm en de eenvoudige houten kist wordt neergelaten in het zandgraf. Willem kijkt naar zijn oudere broer Arend, die al op de visserij vaart en nu wat stuurs voor zich uit staart. Overmorgen vertrekt hij weer met de logger naar de visgronden. Willem kijkt naar zijn andere broers, Huig en Piet, en naar zijn zusjes, Gijsje en Fientje. De schriële tonen van de psalm verwaaien boven de boomarme begraafplaats. De klok van de Nieuwe Kerk slaat drie en er schuift een wolk voor de zon. De man met de neus draait zich om en loopt weg. Zijn werk zit erop.

Willem verlangt naar zijn vader, die een half jaar geleden in een zware storm verdronken is. Fientje begin zacht te huilen, ze

veegt met haar rechterhand het vocht van haar wang. Willem pakt haar hand. Het is zaterdag 4 november 1922. Op exact hetzelfde moment vindt de Engelsman Howard Carter ver weg, in het Dal der Koningen in Egypte, de vrijwel ongeschonden graf-tombe van Toetanchamon.

Na de begrafenis bepalen een oom en tante, twee mensen van de gemeente en de kerk, en de buurvrouw wat er met de kinderen moet gebeuren. De meeste kinderen worden ondergebracht bij familieleden, maar voor Willem en Fientje is er geen plaats. Zij moeten naar het weeshuis, een groot gebouw aan de Voorstraat, waarvan de massieve gevel zich hoog verheft boven het straatniveau. Willem ziet zo nu en dan de regenten binnenkomen, heren in pakken, die vergaderen in de regentenkamer, rechts naast de hoofdingang. In de kamer staat een prachtige schouw van groene geglazuurde stenen. Daar zitten de regenten omheen en roken hun sigaren.

Willem telt zestien kinderen in het weeshuis. Elke zondag gaan ze met de weesvader en weesmoeder naar de Nieuwe Kerk aan de overkant van de straat, allemaal in hun weeskledij, zodat iedereen vooral kan zien dat het weeskinderen zijn. Achter in de kerk nemen ze plaats op een speciaal voor weeskinderen gereserveerde bank. Altijd op de vaste plek achter in de kerk, dáár mogen ze zitten, nergens anders.

Zo verglijden de jaren in het leven van Willem Duinen. Hij hoeft niet veel te doen, alleen naar school gaan en buiten school-tijd met zijn vriend Gerrit en andere vriendjes spelen. Fientje en hij krijgen de nodige zorg in het weeshuis. Met dat verschil dat Fientje in het weeshuis moet werken en Willem niks hoeft te doen. Tenslotte is Fientje een meisje, ze moet de zolder boenen en de trappen dweilen, de was doen, het koper poetsen en de ramen zemen. Later zal ze zeggen: ‘De meisjes hadden het slechter dan de jongens. De meisjes moesten hard werken. De jongens werden in de watten gelegd, die hoefden niks te doen, omdat ze later buiten de deur moesten werken.’

Intussen wordt Willem ‘onderhouden’ door Nelie van der Plas, een mooi, slank meisje met lang donkerblond haar. Nelie ver stelt Willems kleding, zijn sokken, kamizools en borstrokken. Elk meisje in het weeshuis heeft een of twee jongens voor wie ze dit moet doen. En Nelie doet het voor Willem. Telkens wanneer Nelie bij hem in de buurt komt, voelt hij een aangename vleug in zijn borstkas. Eenzelfde gevoel van opwinding, dat ook de zee en de wind op strand in hem aanwakkeren. Hij moet op school dan ook niet alleen geregeld aan de zee denken, maar ook aan Nelie van der Plas. Hij vraagt zich af of ze graag zijn kleding ver stelt, of ze misschien met haar zachte handen zijn borstrokken aanraakt of zijn kamizools tegen haar wangen drukt. Een aangename rilling trekt over zijn rug.

Op een ochtend stormt ouwe Siem Kuijt het weeshuis binnen. Siem woont alweer vijf jaar in het naastgelegen ‘gasthuis voor ouden van dagen’. Hij houdt graag het reilen en zeilen van de weeskinderen in de gaten.

‘Barnhoorn!’ roept hij. ‘Die doerak van Duinen zit op je dak!’ Zijn stem bast door de centrale hal van het weeshuis.

‘Wat is er met mijn dak?’ vraagt weesvader Barnhoorn.

‘Kom maar eens mee naar buiten, dan zal je wat beleven.’

Siem Kuijt stapt de voordeur uit en weesvader Barnhoorn loopt achter hem aan naar de stoerand langs de Voorstraat. Daar draaien ze zich om.

‘Kijk,’ zegt Siem wijzend, ‘daar zit-ie, de draaksteen.’

Boven op de nokvorst van het weeshuisdak zit Willem Duinen triomfantelijk om zich heen te kijken. Van hieruit kan hij ver zien, hij ziet de duinen, de vierboet en de toren van de Oude Kerk. Het is even een klim – je moet eruit via het raam aan de zijkant op zolder, vervolgens jezelf laten afglijden tegen de lange schoorsteen en dan via de pannen snel omhoog klauteren tot je de vorst bereikt – maar als je eenmaal zit, zit je als een vorst óp een vorst. Zo, hoogzittend, kan Willem zelfs de watertoren zien. En dichterbij, op de Voorstraat, ziet hij een timmerman met zijn

handkar de hoek omgaan, de Dwarsstraat in.

‘Willem!’ klinkt het van onderen. Het is de geïrriteerde stem van de weesvader: ‘Wil jij als de sodemieter maken dat je daar van afkomt!’

‘Zòò is ’t maer net,’ zegt Siem Kuijt. ‘Strak laezer je d’r nog of.’

Willem zwaait, ten teken dat hij zich overgeeft. Nu is het zaak rustig weer af te zakken in de richting van de schoorsteen en dan naar het raampje. Dat wordt nog een hele toer, weet hij. En daarna zal hij ook nog op zijn falie krijgen van de weesvader. Dat moet hij dan maar op de koop toe nemen. Dit hier, het uitzicht vanaf het dak van het weeshuis, dit nemen ze hem niet meer af.

‘Als je dat nog een keer doet, krijg je een week geen avondeten,’ dreigt de weesvader een kwartier later. Willem staat er schuldbe-
wust bij.

‘Zo is het maar net,’ laat Siem weten. Hij tilt zijn wandelstok op. Barnhoorn draait zich om.

‘Ja, Kuijt, dank je. Ik kan het wel alleen af.’

‘Ja, dat weet ik wel,’ zegt Siem. ‘Maar ik vind dat je gelijk hebt, dus ik zeg dat jij gelijk hebt. Dan weet Willem ook dat je gelijk hebt.’

‘Dank je wel, Kuijt! Je kunt gaan.’

Tegen zijn zin sloft Siem Kuijt weer terug naar het gasthuis, waar doorgaans veel te weinig gebeurt. Bij de deur roept hij: ‘Ik hauw ’t in de gaete, hoor. Doerak!’

‘Belooft me dat je dit nooit meer zal doen, Willem’, zegt Barnhoorn als Siem de deur achter zich heeft dichtgedaan. Willem belooft het.

Die avond blijft Nelie van der Plas op de trap stilstaan, juist op het moment dat Willem naar boven loopt. Ze glimlacht. Ook hij staat stil, glimlacht terug.

‘Ik vind het stoer van je,’ fluistert ze. ‘Wie durft dat nou, helemaal boven op het dak? Helemaal niemand.’ Het is of haar ogen niet echt bestaan. Het is of ze gevormd zijn door een kunstenaar die op een dag de geheimzinnigste ogen ter wereld wilde tekenen. Willem durft er niet te lang naar te kijken. ‘We vinden het

allemaal stoer, zelfs Henk Mes. Hij zegt dat hij het morgen ook gaat doen, maar ik kan aan hem zien dat hij het eigenlijk niet durft en dat hij jou stoer vindt.'

Willem glimlacht weer. Hij zou willen dat hij hier eeuwig kon staan, op de trap, kijkend in de ogen van Nelie. Nooit meer iets anders.

Maar dan klinkt de stem van de weesmoeder. Haar 'Bedtijd!' verstoort ruw de idylle.

2 ‘Neem me mee als afhouwer’

Op de dag van de zonsverduistering, 29 juni 1927, zegt Willem tegen de weesvader dat hij naar zee wil. Hij wil visser worden, net als zijn vader dat ooit was.

‘Daar komt niks van in!’ bromt de weesvader. ‘Je bent nog te jong.’

Daar kan-ie het mee doen. Maar hij houdt zich niet aan het gebod van de weesvader.

Op een ochtend kort daarna glipt Willem bijzonder vroeg zijn bed uit. Zo zacht mogelijk sluipt hij de trap af en via het keukenraam verlaat hij het weeshuis. Dit heeft hij zo al dagen geleden precies uitgedacht. Voor dag en dauw moet hij weggaan, zodat ze hem niet kunnen tegenhouden.

Het is nog erg fris buiten, hij trekt zijn keesjakje recht en loopt in de richting van de Tramstraat. Daarvandaan neemt hij de route naar de buitensluis en loopt hij via het duinpad naar Noordwijk. Via het strand loopt hij naar de Langevelderslag. Na tweeënhalf uur beginnen zijn voeten pijn te doen. Vermoeid gaat hij zitten in het zand en kijkt over de immens grote zee tot aan de horizon. Nog even en hij zal daar ook varen, op een echte logger. Hij heeft als kind de bommen nog op het strand zien liggen, maar toen was de bomschuit al een aflopende zaak, hoorde hij de mannen op de wurf altijd zeggen. De logger rukt op, zeiden ze, een groter schip met een veel diepere kiel. Dat zijn pas echte schepen.

Hij loopt weg van het strand en ruim twee uur later is hij in het plaatsje Bennebroek. Daar vraagt hij aan een passerende man de weg naar IJmuiden.

‘IJmuiden?’ zegt de man verbaasd, terwijl hij op de grond spuugt. ‘Wil je daarnaartoe lopen? Dan moet je eerst via Aerdenhout en Bloemendaal naar Santpoort.’ Hij wijst naar het noorden. ‘En van daar is het nóg ruim een uur, schat ik. Kun je niet beter de tram nemen?’

Willem bedankt de man en loopt snel door. Er is geen tijd te verliezen, het begint zacht te regenen. Maar het regent niet lang. Hij voelt nauwelijks honger, wel dorst. In Aerdenhout drinkt hij water uit een regenton, gaat op een bankje zitten en rust wat uit. Na tien minuten loopt hij weer verder, in de richting van de haven van IJmuiden. Dáár begint het echte leven, het leven waar hij al die jaren op gewacht heeft. Zijn voeten doen hem steeds meer pijn, maar hij moet nu doorzetten. Niet zeuren of huilen, anders zullen ze hem nooit laten aanmonsteren. Aan huilebalken hebben ze niks. Arend huilt ook nooit. Hij is weliswaar tien jaar ouder, maar toch ... Willem heeft Arend nog nooit zien huilen.

Hij begint steeds langzamer te lopen, het lijkt of alle energie met grote snelheid uit zijn lichaam weglekt. Zal hij het halen? Zal hij nog wel in IJmuiden aankomen? Een gevoel van onzekerheid, opeens weet hij het niet meer zo zeker.

Maar dan doemt opeens het beeld van Nelie van der Plas bij hem op, met haar lange haren, haar blauwe ogen met lange wimpers en haar zachte stem. En terwijl hij haar in gedachte ziet, zoals ze bij het raam zit en zijn sokken en kamizools herstelt, lijkt het alsof hij zich weer wat makkelijker voortbeweegt. Alsof hij zweeft. Misschien haalt hij het vandaag nog wel.

Als hij laat in de middag de haven van IJmuiden bereikt, maakt hij een klein sprongetje. De aanblik van de schepen in de haven en de geur van verse vis lijken hem te dragen. Alle vermoeidheid is in één klap verdwenen. Pas als hij vlak voor een statige zeillogger stilstaat en het geluid van de zeemeeuwen hard en brutaal boven zich hoort, zakt hij door zijn benen.

‘Hé, jij daar! Wat doe je?’

Willem kijkt loom omhoog. Daar staat een grote vent met de handen in zijn zij.

‘Wat doe jij daar op de grond?’ vraagt de man.

Willem wijst naar de schepen in de haven.

‘Ik ben een Katteker, meneer, ik wil meevaren als afhouwer.’

De man kijkt hem onderzoekend aan. Hij ziet een jochie, een kind nog. Nu varen er wel vaker jongens van zijn leeftijd op de

loggers mee. Ze zijn goedkoop voor de reder, ze worden afgescheept met een grijpstuiver, een gage die slechts een minimaal deel is van de opbrengst.

‘Heeft de reder jou soms gestuurd?’

‘Nee, ik ben zelf komen lopen.’

‘Waarvandaan?’

‘Uit Katwijk.’

De man valt even stil. Zijn ogen worden groter en zijn mond zakt open.

‘Ben jij uit Katwijk komen lopen!?’

‘Ja, meneer. Ik wil graag varen.’

Als hij uitgesproken is, begint alles om Willem heen te draaien, net als vroeger toen hij als kleine jongen werd rondgeslingerd door iemand met krachtige handen. Hij sluit zijn ogen en er komen geen woorden meer over zijn lippen.

Niet lang daarna is Willem weer terug in Katwijk. Barnhoorn spreekt hem bestraffend en bevoogdend toe. Hij mocht niet zomaar stiekem weggaan. Mooie boel zou het worden als iedereen zomaar ongevraagd zou vertrekken. En dan nog, wat zou hij moeten doen in IJmuiden? Denkt hij nou werkelijk dat ze hem zomaar, ongevraagd mee zouden nemen als afhouwer? Daarvoor moet je je eerst keurig aanmelden bij de reder. En dan nog iets anders, weet hij niet dat de school hem aanraadt naar de ulo te gaan? Hij kan dan wel een vak willen leren, maar hij schijnt over een goed stel hersens te beschikken. Hersens die hem door God zijn gegeven. En dat is reden genoeg om naar de ulo te gaan; ook de regenten zijn het ermee eens. Nou, wat vindt hij daarvan?

Willem schudt het hoofd.

‘Ik wil niet naar de ulo,’ protesteert hij. ‘Ik wil afhouwer worden en dan reepschieter, en dan jongste en dan oudste en matroos. En in de toekomst stuurman of schipper.’ Eigenwijsheid kan hem niet ontzegd worden, er lijkt geen kruid tegen gewassen.

Zo komt het dat Willem Duinen op een dag toch naar zee gaat.

‘Je ken ze nou ien kaer iet in een vak dwinge, die gaste,’ zegt buurman Siem Kuijt tegen de weesvader. ‘Neem onze Aerie. Die mos zòd nòddig wortele gaen trekke op Kattek-Binne. Nou vraeg ik je! Wortele trekke.’

De weesvader legt zich erbij neer. Tenslotte gaan er ook jongere jongens naar zee. En op een ochtend is dan toch opeens het moment van afscheid aangebroken...

Bij zijn vertrek kust Fientje haar broer op beide wangen en de jongens geven hem een zachte stomp op zijn arm. Nelig van der Plas stopt hem een paar nieuwe sokken toe. ‘Die zal je nodig hebben op zee,’ zegt ze blozend.

‘En hier,’ zegt de weesmoeder. ‘Hier heb je een baal shag. Je gaat nu naar zee, dus wordt het tijd om te gaan roken, als een echte man. Echte mannen roken.’

Met een glimlach op zijn gezicht neemt Willem de baal shag in ontvangst. ‘Ja, ik zal gaan roken,’ belooft hij.

‘Jammer dat we nou iet maer op strand kenne speule,’ zegt zijn vriend Gerrit Zuijderduijn. Hij kijkt erbij of ze hem zojuist van al zijn bezittingen hebben beroofd. Maar dan lacht hij.

‘Nee,’ zegt Willem, ‘dat zal niet meer gebeuren, Gerrit. Ik ben nou visser, ik ga naar zee. En jij wordt de beste timmerman die er bestaat.’

‘Ik zal mijn best doen.’

Gerrit is ‘een raere’, zeggen de mensen op Kattek. Dat vinden ze ook in het weeshuis. Ooit toen hij een keer mocht mee-eten en schelvis kreeg voorgezet, zei hij, zomaar uit het niets: ‘Ik mot gien vis.’ ‘Wat zeg je?’ vroeg de weesmoeder.

‘Ik hauw iet van vis.’

‘Niet van vis? Welke Katteker houdt nou niet van vis?’

‘Ik.’

‘Ook geen haring?’

‘Bah.’

‘Dat mag je niet zeggen,’ zei de weesmoeder.

Willem geeft Gerrit een ferme handdruk. De volgende dag

kiest hij het ruime sop op een van de laatste zeilloggers die nog in de vaart zijn. Als het schip de haven uit vaart, kijkt hij naar het land dat steeds verder van hem verwijderd raakt. Hij is nog misselijk van zijn eerste twee shaggies, die de reepschieter voor hem heeft moeten draaien omdat hij zelf de routine nog mist. Hoestend trachtte hij de rook te inhaleren, de tranen sprongen hem in de ogen.

De eerste dagen doen de mannen zwijgend hun werk. Er is ook een IJmuidenaar aan boord. Soms zegt hij: 'Jullie Kattekers hebben nog geeneens een eigen zeehaven, wat een armoe!' Als hij lacht, ziet Willem zijn zwarte tanden.

Als er gevist wordt, zijn de mannen druk bezig. Ook Bram Plas, een stokoude vissersman die aan een van zijn laatste reizen bezig is. Van Bram krijgt Willem te horen wat hij precies moet doen. Hij moet het schieten en halen van de vleet in goede banen leiden. Het is belangrijk dat het net goed in het water terecht komt. Koud, nat werk is het, daar komt Willem al snel achter. Hij zit halve nachten aan dek, in regen en wind. De eerste dagen ook nog kotsend door zeeziekte.

Op zijn tweede reis begint het tijdens de zesde dag te stormen. Het schip gaat steeds meer stampen en rollen en is overgeleverd aan de elementen. De bemanningsleden houden zich stevig vast, anders zullen ze onbarmhartig tegen allerlei keiharde obstakels gekwakt worden of – erger nog – rechtstreeks in zee verdwijnen. En wie dat overkomt, is bij voorbaat al reddeloos verloren. Geen van de bemanningsleden kan zwemmen. Willem grijpt een metalen stang die zich tussen de reling en een bolder bevindt, maar zijn voeten glijden steeds weg op het gladde dek, dat nu eens naar links en dan weer hevig naar rechts overhelt. Hij is bang. Hij is nog nooit zo bang geweest...

Onwillekeurig moet Willem aan zijn moeder denken. Bram Plas komt naar hem toe en slaat hem bemoedigend op zijn schouder. Hij is een oude rot in het vak. Hij heeft vaker zo'n storm mee gemaakt en het dringt nu pas tot hem door dat Willem eigenlijk

nog maar een kind is. En juist op dat moment denken de bemanningsleden dat hun laatste ogenblik is aangebroken. Vlak voor de boeg rijst een muur van aardedonker water op. Willem schat de muur tientallen meters hoog, ongeveer zo hoog als het dak van het weeshuis. Deze golf zal de logger als een lucifertje breken en naar de diepste diepten van de oceaan laten verdwijnen. ‘Heer, wees ons genadig,’ hoort Willem de schipper roepen. Hij staat op de brug en spert zijn ogen wijd open, alsof hij een monster ziet naderen. Willem klemt zich vast aan een metalen paal en knijpt zijn ogen dicht. Het is nu wachten tot het schip omslaat.

Maar dan voltrekt zich een klein wonder. Het schip wordt opgetild, hoger en hoger, net zolang tot het op een soort plateau van water ligt en in één vloeiende beweging vooruitglijdt en rollend en stampend verder vaart. Dit gebeurt zo een paar keer. Daarna wordt de storm langzaam minder. De schipper haalt opgelucht adem. Hun redding is volgens hem een teken van boven.

Als de storm is afgenomen en iedereen weer min of meer normaal over het schip kan lopen, moet een deel van de bemanning de gescheurde netten gaan repareren en gaat de rest naar beneden om de vis te sorteren. En na enkele uren is de storm overgegaan in een frisse bries.

Bij het schieten van de vleet, onder de Doggersbank, komt de stuurman naar Willem toe. ‘Heb jij Bram gezien?’ vraagt hij. Willem schudt het hoofd. ‘Nu niet. Wel vanmorgen.’

‘Meskien legt-ie in z’n kooi, die auwe,’ roept Dirk Rimmelzwaal, een van de matrozen. ‘Hij ken er iet meer zòd goed teuge.’

Een van de bemanningsleden gaat naar beneden om Bram te zoeken.

‘Hou jij wel effe die vleet in de gaten,’ beveelt de stuurman Willem. ‘Wij zoeken, jij houdt af.’ Willem knikt en wrijft over zijn gezicht, dat meteen zeer begint te doen, alsof er iets vreselijk bijt. Het lijkt wel of de vlammen hem uitslaan. Hij moet iets over zijn gezicht gesmeerd hebben dat nog in de netten zat, restjes kwal of zoiets. Hij jammert van de pijn. Het schip gaat nog redelijk tekeer en bij vlagen regent het. Willem denkt aan de woorden

van de weesvader. De regenten vonden het goed dat hij naar de ulo zou gaan. Op de ulo hoeft hij niet bij nacht en ontij aan de vleet te zitten. Dan zit hij in een verwarmd klaslokaal.

Enkele uren later, na het halen van de vleet, roept de schipper de mannen bij elkaar. ‘Mannen,’ zegt hij op sombere toon. ‘Het ziet er naar uit dat onze Lieve Heer vriend Plas tot zich heeft genomen.’

‘Maar hoe kan dat?’ vraagt Willem. ‘Hij was vanochtend nog bij me.’

‘Vermoedelijk is-ie overboord geslagen tijdens de storm,’ zegt de schipper. ‘Hij was niet meer zo vast ter been, die ouwe. Het is vreselijk voor zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen.’

Willem denkt aan zijn vader, die ook verdronken is tijdens een storm. En op dat moment neemt hij een besluit...